

ПРИМЕРИ АПСТРАКАТА

Марија Момић

Студент(киња) четврте године Правног факултета Универзитета у Београду

ОДЛУКЕ ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА

КАО ИЗВОР ПРАВА У РС

Ратификовањем Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода, држава уговорница се обавезује у погледу садржине Конвенције. Следствено, она прихвата надлежност Европског суда за људска права. За државу уговорницу то значи да су одлуке Суда у споровима против државе обавезујуће, коначне и извршне. Даље, то значи да ће држава бити обавезана да плати правичну компензацију, предузме потребне мере ради отклањања учињене повреде и повраћаја у пређашње стање и/или да предузме опште мере ради спречавања нових повреда сличним оним установљеним, у зависности од конкретне изреке Суда. Како било која одлука националних судова којом се повређује неко право гарантовано Конвенцијом, може, под прописаним условима, да дође под удар Суда, национални судови највиших инстанци се веома често, приликом одлучивања, воде праксом Европског суда за људска права. Разлози за то су двојаки: прво, финансијски - ниједној држави уговорници није у интересу да издваја велику суму новца из буџета како би исплатила досуђене компензације, и друго, правно-политички - порастом броја спорова против државе уговорнице пред Судом опада њен углед у међународној заједници, она се тада представља као држава у којој се не поштују људска права и основне слободе, а то није слика коју државе желе да граде на међународном плану. На сличан начин поступа и наш Уставни суд. Наиме, када одлучује о постојању повреде права или слободе гарантоване Конвенцијом, Суд се по правилу позива на релевантну праксу Европског суда за људска права, како у погледу одлука против Србије, тако и на релевантну праксу у погледу одлука против других држава

уговорница. Последица оваквог поступања је да одлуке Европског суда, путем одлука Уставног суда, улазе у национални правни систем и производе дејство не само у индивидуалном случају на који се односе, већ и у сваком следећем са сличним чињеничним стањем. Фактички, дакле, оне постају извор права.

У овом раду аутор настоји да детаљније образложи основ за претходну тврдњу, и докаже исту. Даље, он испитује да ли, поред тога што, сматра, представљају фактички извор права, одлуке Европског суда за људска права имају своје место у хијерархији формалних извора права у Републици Србији, и, у складу са тим, покушава да одреди њихову правну снагу. У првом делу рада аутор у кратким цртама анализира утицај праксе и дејство одлука Европског суда за људска права на међународно и упоредно право. У другом делу, проучавајући праксу Суда, аутор се осврће на положај Србије пред Судом. Консултујући праксу домаћег Уставног суда, аутор испитује утицај праксе и дејство одлука Европског суда за људска права на правни систем Србије. Коначно, сумирајући претходно, аутор даје закључна разматрања о стварном и формалном дејству одлука Европског суда за људска права у правном систему Србије, и испитује правне основе за проширено дејство одлука Суда.

Петар Митровић

Студент друге године Правног факултета Универзитета у Београду

СЛОБОДА ВЕРОИСПОВЕСТИ И НАЧЕЛО СВЕТОВНОСТИ

У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Циљ овог рада је да анализира однос *forum externum*-а слободе вероисповести и начела световности, дефинисаног у Уставу Републике Србије. *Forum externum* слободе вероисповести представља право испољавања верских (и других) уверења, и наш Устав познаје могућности ограничења ове слободе. Поред ових ограничења спољног елемента слободе вероисповести, на начин изражавања религијских уверења утиче и Уставом дефинисан однос између цркве и државе, који може варирати од *система државне цркве*, преко *модела кооперације*, до *модела строге одвојености*. Тај однос зависи само од уставноправног оквира сваке државе и тумачења које доноси уставни суд.

Аутор сматра да је *модел строге одвојености* правно решење за које се опредељује Устав Републике Србије од 2006. Та тврдња се поткрепљује историјским, телеолошким и језичким тумачењем. Иако је и претходни Устав садржао одредбу о одвојености цркве и државе (чл. 41, ст. 2), он је такође предвиђао и могућност да држава финансира верске заједнице, а на том темељу је настао и Закон о црквама и верским заједницама, који познаје видове сарадње између државе и верских заједница. За разлику од Устава из 1990, у садашњем Уставу начелу световности не само што је посвећен један члан у целости (чл. 11), него се о одвојености државе и цркве говори и у члану којим Устав уређује положај црква и верских заједница (чл. 44). Док је одвојеност државе и цркве у претходном Уставу споменута у светлу одређења положаја црква и верских заједница, уставотворац у садашњем Уставу том питању посвећује далеко више пажње, из чега је јасна његова намера да предупреди могућности погрешног тумачења. Додатно, у Уставу из 2006. више не постоји одредба о могућности финансирања верских заједница, чиме намера уставотворца постаје још јаснија – он се опредељује за *модел строге одвојености*, који

подразумева не само одвојеност државе и цркве већ и непостојање области сарадње, те неутралност државе у погледу верских питања.

На овом темељу, аутор анализира уставност појединих одредби Закона о црквама и верским заједницама, подзаконских аката и радњи државних органа:

1. *Подела цркава и верских заједница* на „традиционалне“ и „нетрадиционалне“ је неуставна јер се тиме дају посебна права конкретно наведеним црквама и верским заједницама, што представља не само повреду начела световности које обухвата и верску неутралност, већ и, следствено томе, повреду начела недискриминације. Иако једнакост није апсолутна и постоје очигледни и разумни случајеви у којима се од ње одступа (права деце, мањина), одступање не може бити оправдано ако се тиме дају посебна права одређеним правним лицима, а не општим категоријама.

2. *Верска настава у јавним школама* представља повреду начела световности, јер тиме држава активно врши улогу пропагирања различитих верских уверења, чиме је прекршена верска неутралност државе.

3. *Слављење верских празника* у просторијама државних органа и институција и од стране државних органа и институција не само што крши верску неутралност и одвојеност државе и цркве, већ крши и равноправност цркава и верских заједница која је зајемчена Уставом, будући да се тим чином фаворизују одређена верска уверења и даје им се предност у односу на сва остала.

4. *Финансирање цркава и верских заједница* из буџета Закон темељи на правном основу „остваривања верске слободе“. Иако држава има обавезу да обезбеди слободу вероисповести свим појединцима и уживаоцима колективне верске слободе, ово право не подразумева обавезу државе да финансира верске заједнице. Обавеза државе је да се уздржи од неоправданог ограничења слободе вероисповести и да појединце спречи да угрожавају ту слободу другима. Проширивање овог списка обавеза државе не само што није у складу са садржајем слободе вероисповести утврђеним међународним уговорима и Уставом, него и крши начело световности.

Тежња овог рада је да покаже несклад између законодавства везаног за положај црква и верских заједница, с једне, и тренутно важећег Устава, с друге стране.

Александар Тодоровић

Студент друге године докторских студија Правног факултета Универзитета у Новом Саду

**ОД КОМПРОМИСА ДО ПРИНЦИПА: ПРЕИСПИТИВАЊЕ КОНЦЕПТА
СУПСИДИЈАРНОСТИ И ЊЕГОВЕ УЛОГЕ У РЕФОРМИ ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА
ЉУДСКА ПРАВА**

Концепт супсидијарности представља један од основних принципа вертикалне поделе власти у сложеним правним системима. Сложеност самог принципа као и правног система у ком он уобичајено делује (а уобичајено делује у сложеним правним системима) са собом повлачи бројне могућности различитог тумачења у теорији и различите примене у пракси, а околност да се у конкретном случају ради о међусобном односу држава потписница конвенције и наднационалне институције-Европског суда за људска права додатно доприноси комплексности целе ситуације.

Очигледна потреба за реформом европског режима људских права услед све већег нагомилавања представки које чекају да о њима буде одлучено од стране Европског суда за људска права отворила је живу дискусију о будућој улози овог суда у контролном механизму који је успостављен Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода. Од декларације из Интерлакена па и након декларације из Брајтона, чини се да концепт супсидијарности представља једну од централних тачака расправе о реструктурирању европског режима људских права. Иако су и државе потписнице конвенције и Европски суд за људска права једногласни у истицању чињенице да је уз појединачну представку концепт супсидијарности један од главних стубова европског режима људских права, постало

је јасно да се идеје о концепту супсидијарности разликују у перспективи Европског суда за људска права од перспективе држава потписница конвенције.

Наиме, иако је неспорно за оба заинтересована ентитета да се супсидијарност односи на верикалну поделу власти чини се да државе чланице такву расподелу власти посматрају на начин да она ограничава интервенцију ЕСЉП у националне правне системе повећањем прага приступачности ЕСЉП-у и ограничавањем начина на који одлуке ЕСЉП делују у националним правним системима а све то у циљу очувања свог суверенитета. Овакво класично поимање начела супсидијарности које се још назива и негативном (или узлазном) супсидијарношћу државе потписнице образлажу чињеницом да су управо оне те које су гаранте права и слобода зајамчених конвенцијом и да се та права и те слободе на најбољи начин могу остварити деловањем власти на националном нивоу.

Супротно томе, ЕСЉП полази од става да је начело супсидијарности двосмерно и да оно у себи осим негативног аспекта садржи и позитивни аспект који призилази из вредности на којима се и сам концепт супсидијарности темељи а то је ефикасност остварења жељеног циља. Па је према томе ставу суда једнако легитимно пренети на више ешалоне власти оне функције које се боље могу остварити на тим нивоима, као и да се на тај начин не угрожава сувереност држава потписница, јер улога суда није улога гаранта (то у сваком случају остаје у домену држава потписница) већ улога контролора за коју је суд добио мандат од држава чланица које су се тиме истовремено одрекле дела свог суверенитета који се односи на контролу спровођења и поштовања људских права.

Сврха овог чланка је да преиспита традиционално поимање супсидијарности у домену европског режима заштите људских права у ком се супсидијарност посматра као део политичког компромиса усмереног на очување суверенитета држава потписница конвенције и афирмацију плурализма тако што ће аутор настојати да укаже да је концепт супсидијарности кроз праксу суда и реформу контролног механизма прешао дуг пут од политичког компромиса до једног од основних принципа на којима се темељи контролни механизам конвенције. Штавише аутор ће

покушати да објасни да концепт супсидијарности у себи садржи не само узлазну (негативну) компоненту већ и силазну (позитивну) компоненту истовремено испитујући ваљаност аргументације која тврди супротно да би на крају указао на који начин су обе ове компоненте инкорпорисане у реформу Европског суда за људска права која је учињена протоколима 14, 15 и 16 са посебним освртом на анализу нових института који произилазе из протокола а који се заснивају на начелу супсидијарности.